

Ο εθνοφυλετισμός στις διδαχές του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#)

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Εξήντα περίπου χρόνια πριν από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 ξεκινά ο «Πατροκοσμάς» το ιεραποστολικό του έργο, που συνεχίστηκε περίπου για μια εικοσαετία, και συγκεκριμένα μέχρι το μαρτυρικό του τέλος στις 24 Αυγούστου / 6 Σεπτεμβρίου του 1779 στο χωριό Καλικόντασι της σημερινής Αλβανίας. Ο Κοσμάς ήταν ένας από τους σημαντικότερους προδρόμους της Ελληνικής Επανάστασης, χωρίς αυτό να σημαίνει πως αυτού του είδους η Επανάσταση αποτελούσε και δική του επιλογή.

Είναι γνωστό ότι στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας κυριαρχούσαν δύο, κυρίως, τάσεις ανάμεσα στους υπόδουλους Ρωμηούς: Η κατά μέτωπον επανάσταση

και η ειρηνική εκ των έσω Άλωση. Σύμφωνα με την πρώτη τάση, θα έπρεπε οι υπόδουλοι να ξεσηκωθούν ένοπλα για να διεκδικήσουν την ελευθερία τους ενώ η δεύτερη τάση υπαγόρευε την εκ των έσω άλωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη μετατροπή της, ούτε λίγο ούτε πολύ, σε μια Νέα Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Τη δεύτερη τάση, που υποστήριζαν εκκλησιαστικοί κυρίως κύκλοι, συμπεριλαμβανομένου του Εθνομάρτυρα Γρηγορίου του Ε΄, ενίσχυε το γεγονός ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία διερχόταν μια περίοδο παρακμής, ενώ ταυτόχρονα τις θέσεις-κλειδιά κατείχαν Ρωμηοί. Τελικά επικράτησε η πρώτη τάση, η ένοπλη δηλαδή εξέγερση, που κατέληξε μάλιστα στην εκδοχή της φυλετικής «Γραικικής» Επανάστασης. Αυτό είχε ως συνέπεια τη δημιουργία ενός μικρού ελλαδικού κρατιδίου, περιφερειακού σε σχέση με το κέντρο, που είναι η Κωνσταντινούπολη, και περιθωριακού ως προς τη σημασία του σε σχέση με τη σπουδαιότητα ακόμα και αυτής της φθίνουσας οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αυτό το κρατίδιο διεκδίκησε και πέτυχε εις βάρος των ευρύτερων συμφερόντων της οικουμενικής ρωμηοσύνης να θεωρηθεί ως μητρόπολις, σβήνοντας μ' αυτόν τον τρόπο για πάντα το κοινό όραμα των ορθόδοξων λαών για ανασύσταση μιας ενιαίας ορθόδοξης ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, που θα στηριζόταν σε τρεις πυλώνες: Την ορθόδοξη πίστη, τον ελληνικό πολιτισμό και τη ρωμαϊκή διοικητική οργάνωση.

Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, όπως φαίνεται από τη διδασκαλία και τη ζωή του, διαπνεόταν από το οικουμενικό πνεύμα της ορθοδοξίας, που αποκλείει ως αίρεση και έκπτωση από την οικουμενική αλήθεια, κάθε μορφή εθνοφυλετισμού. Κατά τις περιόδους του όργωσε κυριολεκτικά ολόκληρη σχεδόν την Ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους, ενώ πιθανόν επίσης να διέτρεξε και το βόρειο τμήμα της Πελοποννήσου. Το βάρος όμως του ιεραποστολικού του έργου έριξε στην Ήπειρο και την Αλβανία, όπου το φαινόμενο των εξισλαμισμών ήταν πιο έντονο.

Ο ΟΡΟΣ «ΈΛΛΗΝ» ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΝ ΑΙΤΩΛΟ

Ο Άγιος Κοσμάς, ως γνήσιος Ρωμηός και φορέας της ορθόδοξης παράδοσης, χρησιμοποιεί τον όρο «Έλλην» με τη θρησκευτική του σημασία, δηλαδή με την έννοια του ειδωλολάτρη, του εθνικού, του οπαδού του παγανισμού και της αρχαίας θρησκείας. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται ο όρος αυτός τόσο στην Καινή Διαθήκη όσο και σε ολόκληρη την Εκκλησιαστική Πατερική Γραμματεία μέχρι και τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη. Λέει χαρακτηριστικά ο Πατροκοσμάς απευθυνόμενος προς το ακροατήριό του «...εξέτασα πρώτον δια του λόγου σας και έμαθα πως με την χάριν του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και Θεού δεν είστενε Έλληνες, δεν είστενε ασεβείς, αιρετικοί, / άθεοι, αλλά είστενε ευσεβείς ορθόδοξοι χριστιανοί...».[1] Αλλού πάλιν λέει: «Εγώ αδελφοί μου, εκπαιδεύτηκα εις την

σπουδήν σαράντα και πενήντα χρόνους, / εδιάβασα πολλά και διάφορα βιβλία και περί Εβραίων και περί Ελλήνων και περί άλλων ασεβών και αιρετικών...».[2]. Το ακροατήριο του Κοσμά δεν διαμαρτύρεται γι' αυτού του είδους τη χρήση του όρου «Έλληνας», γιατί η μόνη συνείδηση που διαθέτει είναι εκείνη του ορθόδοξου χριστιανού, δηλαδή του ρωμηού με οικουμενική έννοια και όχι φυλετική. Όπως φαίνεται ευρύτερα από το έργο του Πατροκοσμά, στη Χερσόνησο του Αίμου συνυπήρχαν και διέθεταν κοινή ρωμαϊκή συνείδηση πληθυσμοί ελληνόφωνοι, βλαχόφωνοι, αρβανιτόφωνοι, σλαβόφωνοι και δίγλωσσοι. Είναι γνωστό πως την ίδια κοινή ρωμαϊκή συνείδηση είχαν και οι υπόλοιποι υπόδουλοι ορθόδοξοι λαοί των Βαλκανίων, δηλαδή οι Σέρβοι, οι Βούλγαροι και οι Ρουμάνοι. Εξάλλου την ίδια συνείδηση είχαν και οι μέχρι σήμερα αυτοαποκαλούμενοι «Ρουμ Όρθοντοξ» της Μέσης Ανατολής (Συρίας, Λιβάνου, Παλαιστίνης, Ιορδανίας και Αιγύπτου), πρώην πολίτες των Ανατολικών Επαρχιών της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αυτόχθονες κάτοικοι πριν από την Αραβική κατάκτηση, που όμως έχασαν τόσο τις μητρικές τους γλώσσες όσο και το ελληνόφωνο και κατέληξαν αραβόφωνοι, ομιλώντας μόνο τη γλώσσα των κατακτητών τους. Όλους αυτούς τους λαούς καθώς και τους απανταχού της γης ορθόδοξους, ο Άγιος Κοσμάς θεωρεί ως ενιαίο και αδιαίρετο σύνολο. Άλλη αναφορά του Πατροκοσμά στον όρο «Έλληνας» - «ελληνικός» είναι και η αναφορά σε «μνήμα ελληνικόν», δηλαδή ειδωλολατρικό, δαιμονικό.[3] Εξάλλου σε ένα άλλο σημείο των Διδαχών του[4] ο Κοσμάς αναφέρεται στα «εθνικά» ονόματα «έλληνας», «τούρκος» και «εβραίος» με θρησκευτική έννοια και τα αντιπαραβάλλει με την έννοια του χριστιανού: «Ήτο ένας έλληνας μίαν φοράν και λέγει: Εγώ θέλω να γίνω Εβραίος. Είναι τρεις νόμοι: νόμος φυσικός είναι των Εβραίων, ο σαρκικός των Τούρκων και ο πνευματικός των χριστιανών. Λέγει ο Έλληνας: Ας πιάσω τον φυσικόν νόμον... Δεν είναι καλός ο νόμος των Εβραίων. Τώρα θέλω να γίνω Τούρκος. Πιάνει τον σαρκικόν... Δεν μ' αρέσει και αυτός ο νόμος...Από Τούρκος θέλω να γίνω χριστιανός. Πιάνει τον πνευματικόν νόμον...Λοιπόν τούτος ο νόμος ο πνευματικός είναι καλός και θα γίνω χριστιανός.». Όπως φαίνεται και από άλλα σημεία των διδαχών του, για τον Πατροκοσμά υπάρχουν πέντε «εθνοφυλετικές» ομάδες, που χρησιμοποιούνται όμως με αποκλειστικά «θρησκευτική» έννοια: Χριστιανός (= Ορθόδοξος), Έλληνας (= Ειδωλολάτρης), Τούρκος (= Μουσουλμάνος), Φράγκος (= Λατίνος) και Εβραίος (= Ιουδαίος).